

Robert Hagström
robert.hagstrom@vargarda.se

Antagen i KS 20140514 KS § 142

Strategisk plan för folkhälsöarbetet i Vårgårda kommun 2014-2017

Datum
14-05-14

1 Bakgrund

Folkhälsoarbetet i Vårgårda bygger på ett samarbete med Hälso- och sjukvårdsnämnden i mitten Älvsborg (HSN 6), som finansierar en del av kommunens folkhälsoarbete. Det första avtalet mellan Vårgårda kommun och HSN 6 skrevs 1999. Det första Folkhälsopolitiska programmet började gälla 1999. År 2000 blev folkhälsosamordnartjänsten en kommunal tjänst i samfinansiering med HSN 6, tidigare hade den tillhört Landstinget.

1.1 Nationellt folkhälsomål

Riksdagen har beslutat om ett mål för folkhälsopolitiken¹. Det övergripande målet är att ”Skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen”. För att uppnå det övergripande målet finns ett antal målområden som omfattar de bestämningsfaktorer som har störst betydelse för folkhälsan.

Målområden² är:

1. Delaktighet och inflytande i samhället
2. Ekonomiska och sociala förutsättningar
3. Barns och ungas uppväxtvillkor
4. Hälsa i arbetslivet
5. Miljöer och produkter
6. Hälsöfrämjande hälso- och sjukvård
7. Skydd mot smittspridning
8. Sexualitet och reproduktiv hälsa
9. Fysisk aktivitet
10. Matvanor och livsmedel
11. Tobak, alkohol, narkotika, doping och spel

1.2 Nationell strategi för ANDT-arbetet³

Våren 2011 antog riksdagen ”En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, doping- och tobakspolitiken”. Strategin pekar ut riktningen för ANDT-politiken 2011-2015. Till den finns ett åtgärdsprogram kopplat. I åtgärdsprogrammet finns förslag på indikatorer och styrning för uppföljning av strategin.

Det övergripande målet är ”ett samhälle fritt från narkotika och doping, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk”.

Strategin utgår från följande sju långsiktiga mål:

1. Tillgång till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska
2. Barn ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, doping eller tobak
3. Antalet barn och unga som börjar använda narkotika och dopningsmedel eller debuterar tidigt med alkohol eller tobak ska successivt minska

1 Prop. 2007/08:110

2 Mer information finns på www.folkhalsomyndigheten.se

3 ANDT: Alkohol, Narkotika, Doping och Tobak. Mer information finns bl.a. www.lansstyrelsen.se/vastragotaland

Datum
14-05-14

4. Antalet personer som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopingsmedel eller tobak ska successivt minska
5. Personer med missbruk eller beroende ska ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.
6. Antalet döda och skadade på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, doping eller tobak ska minska
7. En folkhälsobaserad och restriktiv syn på ANDT inom EU och internationellt.

För att förankra den nationella strategin har Länsstyrelsen i Västra Götaland tagit fram en strategi och mål för länet. Länsstyrelsen har också prioriteringar i de nationella målen.

1.3 Västra Götalandsregionens folkhälsopolitiska policy

2009 antog Västra Götalandsregionen en ny folkhälsopolitiskt policy som styrdokument när det gäller folkhälsofrågor⁴. Policyn har tagits fram i samverkan mellan Västra Götalandsregionen, kommunerna, den ideella sektorn och andra folkhälsoaktörer.

Strategin är formulerad kring utmaningar, har ett hälsofrämjande perspektiv och tar upp strukturella förutsättningar för folkhälsa. Med policyn som grund kan folkhälsoaktörer utforma egna mål och handlingsplaner utifrån sina olika förutsättningar. Utmaningarna, som är sex till antalet, är att skapa förutsättningar för :

- Jämlika och jämställda livsvillkor
- Trygga och god uppväxtvillkor
- Livslångt lärande
- Ökat arbetsdeltagande
- Åldrande med livskvalitet
- Goda levnadsvanor

1.4 Samarbetsavtal mellan Vårgårda kommun och Hälso- och sjukvårdsnämnd 6

Folkhälsoarbetet i Vårgårda kommun regleras i ett samarbetsavtal mellan Vårgårda kommun och Hälso- och sjukvårdsnämnd 6 (HSN 6)⁵. Avtalet är tvådelat, det ena avtalet reglerar folkhälsosamordningen och det andra reglerar folkhälsoinstanserna. Avtalet om folkhälsosamordningen är ett tillsvidareavtal och avtalet om folkhälsoinsatser gäller 2013-2016.

1.5 Överenskommelse om samverkan mellan Polismyndigheten i polisområde Älvsborg och Vårgårda kommun

2012 tecknade Vårgårda kommun och polisområde Älvsborg⁶ en överenskommelse om samverkan i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet⁷. Överenskommelse bygger på den

4 Mer information finns på www.vgregion.se/folkhalsa

5 Dnr: 2012-000281

6 Alingsås, Lerum, Vårgårda, Herrljunga, Ulricehamn, Borås, Svenljunga, Tranemo, Bollebygd och Mark kommuner

7 Dnr: 2011-000262

Datum
14-05-14

trygghetsundersökning som genomförades 2011. Utifrån trygghetsundersökning och tillgänglig statistik har det tagits fram en gemensam problembild. I överenskommelsen finns det fem prioriterade samverkansområden. Till varje prioriterat område finns det en åtgärdsplan för respektive part framtagen. Det övergripande gemensamma målet är att tryggheten ska öka och brottsligheten ska minska.

Vårgårda kommun och polisområde Älvsborg prioriterar följande samverkansområden;

- område ”Trygghet”
- område ”Alkohol och andra droger”
- område ”Klotter, nedskräpning och skadegörelse”
- område ”Trafik”
- område ”Organiserad brottslighet”

1.6 Hälsa

Någon gemensam definition för hälsa finns inte. Mest känd är den av Världshälsoorganisationen (WHO): ”Hälsa är inte endast frånvaro av sjukdom utan ett tillstånd av fullständig fysiskt, psykiskt och social tillfredsställelse.”⁸.

Att ha god hälsa är inte detsamma som att vara frisk eller fri från funktionshinder/sjukdom, utan handlar i större utsträckning om att känna livsglädje, ha framtidstro, ha förmåga att hantera vardagens krav, ha en meningsfull sysselsättning, känna sig trygg och ha bra relationer till medmänniskor.

1.7 Folkhälsa

Folkhälsa är ett uttryck för befolkningens hälsotillstånd i ett land eller i delar av en befolkning, som tar hänsyn till såväl nivå som fördelning av hälsan. En god folkhälsa handlar inte bara om att hälsan bör vara så bra som möjligt, den bör också vara så jämnt fördelad som möjligt. Hälsa är en resurs för individen, medan folkhälsa är ett välfärds mål för samhället.

1.8 Folkhälsoarbete

Folkhälsoarbetet är systematisk och målinriktade hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser för att åstadkomma en god och jämlik hälsa för hela befolkningen. Det kan bedrivas på individuell-, grupp- och samhällsnivå. Folkhälsoarbete bör utgå från ett helhetsperspektiv och skapa stödjande miljöer, där delaktighet råder för att stärka individers egenkraft och den kollektiva kraft som kan födas utifrån gemensamma behov och intressen.

2 Tidigare program

Detta program ersätter tidigare ”Folkhälsopolitiskt program 2008-2010”⁹ samt ”Alkohol- och drogpolitiskt program”¹⁰ antaget 2003.

8 Mer information finns på www.who.int/en/ och www.folkhalsomyndigheten.se/

9 Dnr. 2007-100224

10 Dnr. 2003-100157

Datum
14-05-14

3 Organisation och ansvar

Kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret för folkhälsoarbetet och förvaltningen har verksamhetsansvaret. Förvaltningen har folkhälsosamordnaren till sin hjälp att förankra och utveckla kommunens folkhälsoarbete.

4 Vårgårda Kommuns vision

Våren 2010 antog kommunfullmäktige i Vårgårda kommun den nya visionen ”Den goda kommunen med 12 500 invånare 2018”. I visionen finns det fyra prioriterade områden: skola, boende, miljö och näringsliv. I den goda kommunen känner invånare, företagare och medarbetare stolthet och delaktighet och har inflytande. Den goda kommunen ska vara till för alla. Kommunens vision ska ge energi, tydlighet och vilja. Den ska också bidra till nöjda medborgare och företagare som blir goda ambassadörer för Vårgårda.

5 Övergripande mål för Folkhälsoarbetet i Vårgårda kommun

Det övergripande målet med folkhälsoarbetet är att skapa bästa förutsättningar för en god hälsa för Vårgårdas hela befolkning för att därigenom nå visionen om den goda kommunen med 12 500 invånare 2018.

6 Prioriterade Målområden

Folkhälsa är ett brett arbetsområde. För att få genomslagskraft i det främjande och förebyggande arbetet krävs en prioritering av vilka områden som är mest aktuella för Vårgårda kommun. Denna prioritering underlättar även en systematisk uppföljning av kostnader och effekter.

6.1 Barns och ungas uppväxtvillkor

Förutsättningarna för en god hälsa grundläggs under de tidiga åren. Familj, skola och fritid ger olika typer av förutsättningar som påverkar den direkta hälsan men också livsstilsval inför framtiden. Den sociala miljö som barn växer upp i är en stark bestämningsfaktor. Livsstilsvanor som rökning, alkohol och fysisk aktivitet är tydligt kopplade till den sociala miljön. Skola och förskola med ett tydligt hälsofrämjande arbete, stöttning och stärkande av föräldraskapet samt stimulerande och sunda fritidsvanor är viktiga områden för det kommunala hälsofrämjande arbetet för barn och ungdomar.

6.1.1 Mål

att alla barn och ungdomar i Vårgårda kommun har en trygg och god uppväxt som lägger grunden för en god fysisk, psykisk och social hälsa

6.1.2 Indikatorer

- Andelen behöriga till gymnasiet
- Barnfattigdomsindex
- Skoltrivsel

Datum
14-05-14

6.2 Alkohol, narkotika, doping, tobak och spel

Tobak¹¹ och alkohol medför stora folkhälsoproblem men även problem för den enskilda individen. Tobak är fortfarande den riskfaktor som bidrar mest till ohälsa och skador.

När det gäller alkohol har det sedan 1990-talet skett en snabb konsumtionsökning vilket har bidragit till en ökning av alkoholskadorna. Dock har det skett en nationell förändring när det gäller alkoholkonsumtionen bland ungdomar. Under en 10-årsperiod har konsumtionen gått ner. Enligt den senaste nationella drogvaneundersökningen¹² som är genomförd av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning är alkoholkonsumtionen i årskurs 9 den lägst uppmätta sedan starten 1971.

Narkotikamissbruket är i jämförelse med alkohol och tobak ett mindre folkhälsoproblem. Det är dock en betydande dödsorsak bland socialt utsatta grupper och det drabbar ofta relativt unga människor.

Spelberoende är ett sedan länge känt fenomen. Det räknas som ett psykiatriskt tillstånd på liknande sätt som alkohol- och narkotikaberoende. Bland manliga ungdomar och unga vuxna som spelar har tio procent spelproblem eller är beroende (på nationell nivå). För Vårgårda kommuns del är den siffran betydligt lägre. Det är betydligt vanligare att män har problem med sitt spelande. Den som är spelberoende kan inte längre kontrollera sitt spelande och spelandet påverkar hela den beroendes liv: relationer, ekonomi och arbete. Spelandet och jakten på pengar till spel dominerar tillvaron och den som är spelberoende löper risk att hamna i brottslighet för att skaffa fram pengar till skulder eller för att spela mer.

Anledningen till man använder dopingmedel varierar. Den vanligaste avsikten är att bygga muskler snabbt. Andra orsaker kan vara att öka den idrottsliga prestationen, längtan efter snabba resultat, osäkerhet med mera. Men priset är högt. Många dopingsmissbrukare drabbas av fysisk och psykisk ohälsa, och vissa av för tidig död. Doping är också kopplat till våld och kriminalitet samt till andra former av missbruk. Den typiska dopinganvändaren är en muskelbyggande man i åldern 18-34 år. Enligt drogvaneundersökningarna i årskurs 2 på gymnasiet 2013 är det ingen som har använt dopingpreparat.

6.2.1 Mål

att minska bruk av tobak och alkohol, ett samhälle fritt från narkotika och doping

6.2.2 Indikatorer

- Andelen ungdomar som är alkohol- och/eller tobakskonsumenter
- Andelen ungdomar som någon gång använt narkotika
- Andelen ungdomar som blir bjudna på alkohol av sina föräldrar
- Riskfyllda alkoholvanor bland vuxna

11 Tobak: produkter som helt eller delvis är framställda med tobaksblad som råvara och som är avsedda att rökas, sugas på, tuggas eller snusas.

12 www.can.se

Datum
14-05-14

6.3 Hälsöfrämjande livsstil

Betydelsen av fysisk aktivitet för att stärka hälsan och förebygga sjukdomar har uppmärksamats under de senaste åren. Genom att röra på sig en halvtimme varje dag i måttligt tempo, exempelvis en rask promenad, får vi en betydande hälsofrämjande effekt. Fysisk aktivitet påverkar oss positivt både fysiskt, psykiskt och socialt. För att öka den fysiska aktiviteten behövs stödande miljöer och ett aktivt arbete inom skolan och arbetslivet, på fritiden och i hemmet genomföras.

Goda matvanor och säkra livsmedel har en avgörande betydelse för hälsan. Att öka kunskapen och stödja valet av sunda matvanor är en mycket angelägen fråga särskilt när det gäller barn och ungdomar. Ett växande problem är övervikt och fetma. Ett stort antal sjukdomar är kopplade till övervikt och fetma som i sin tur leder till stort lidande för individen och stora kostnader för samhället.

Simkunnighet är sedan 2011 inskrivet i skolans läroplan. Simning och hantering av nödsituationer vid vatten är en del av undervisningen i ämnet idrott och hälsa. Att kunna simma är viktigt för att kunna utnyttja hav och sjö samt för att förhindra olyckor. När eleverna går ut årskurs 6 ska de kunna simma minst 200 meter, varav 50 meter på rygg, och hantera nödsituationer vid vatten med hjälpredskap under olika årstider. Att kunna simma bidrar också till en ökad fysiskaktivitet bland barn och ungdomar.

Kariesförekomst är en tydlig indikator på ohälsa. Det flera undersökningar som påvisar ett samband mellan barn från socioekonomiskt svaga grupper har sämre tandhälsa än andra barn och det är särskilt påtagligt bland barn med utländskt ursprung. Även feta och underviktiga barn och ungdomar riskerar att en högre kariesförekomst. Det finns ett klart samband mellan kariesförekomst och intag av läska och godis.

6.3.1 Mål

att invånarna har goda kunskaper om sambandet mellan kost, fysiskaktivitet och hälsa och erbjuds stödande miljöer för hälsosamma val

6.3.2 Indikatorer

- Andelen kariesfria 6- och 12-åringar
- Simkunnighet i årskurs 6
- Andelen som är fysiskt aktiva mer än 30 min. per dag
- Andelen med goda kostvanor (frukt och grönt)

6.4 Delaktighet och inflytande

Människors makt och möjligheter att påverka sin omvärld har sannolikt en avgörande betydelse för deras hälsa. Att öka alla människors delaktighet i samhällslivet är ett av de viktigaste nationella folkhälsomålen. Särskilt bör barns- och ungdomars möjligheter att utöva inflytande och delaktighet prioriteras.

Datum
14-05-14

6.4.1 Mål

att stärka invånarnas möjlighet och vilja till delaktighet och inflytande

6.4.2 Indikatorer

- Valdeltagande
- Andelen förstagångsväljare
- Elevers inflytande i skolan

6.5 Säkerhet och trygghet

Den faktiska tryggheten och hur den upplevs är viktig för trivsel och relationer i lokalsamhället. Det finns i huvudsak två infallsvinklar till det brottsförebyggande arbetet: situationell och social brottsprevention. Situationell brottsprevention innebär att förändra miljön så att den försvårar brottslighet och ökar trygghet. Social brottsprevention är ett långsiktigt förebyggande arbete som i grunden handlar om att stärka individens band till samhället samt utveckla en förståelse och respekt för de normer och lagar som finns.

Föräldrarna är de främsta brottsförebyggarna genom att ge sina barn normer, värderingar och tydliga gränser för vad som är tillåtet. Skolan fyller en viktig social funktion vid sidan av lärandet. Fritidsgårdar, föreningar och annan fritidsverksamhet är viktigt för barn och ungdomars självkänsla.

I trygghetsundersökningar och media är trafiksituationen något som ofta diskuteras. Höga hastigheter och trafikregler som inte följs är något som skapar en osäker och otrygg närmiljö. Polis och kommun med flera kan både kontrollera och bygga bort många problem. Men det är ändå till sist den enskilda människan som medverkar till att trafiksituationen blir bättre.

6.5.1 Mål

att Vårgårda kommun är och upplevs vara säker och trygg

6.5.2 Indikatorer

- Avstått aktivitet på grund av otrygghet
- Problem med trafiken i närområdet
- Kostnader för skadegörelse och klotter
- Antalet anmälda brott

7 Strategi för att nå målen

För att kunna utforma och genomföra ett effektivt folkhälsoarbete krävs en strategi som innebär att hela Vårgårda kommun aktivt planerar och verkar för folkhälsofrågorna. För att nå uppsatta mål krävs det att målen konkretiseras. Detta innebär att det tas fram planer på hur målen ska nås och vem som har utförandeansvaret, genom till exempel kommunens verksamhetsplan, budgetmål och/eller verksamhetsuppföljning. Detta är en långsiktig process som kräver ett förändrat synsätt inom hela kommunen.

Samverkan med andra aktörer är ett måste för att nå målen. Utan samverkan går det inte att arbeta på ett framgångsrikt sätt med folkhälsa.

Datum
14-05-14

Arbetet med att utveckla och förverkliga den strategiska planen för folkhälsoarbetet i Vårgårda kommun ska gå hand i hand med genomförandet och förverkligandet av övriga program för Vårgårda samt för att nå kommunens vision om den goda kommunen med 12 500 invånare 2018.

8 Uppföljning

För att uppnå målet med en god hälsa bland Vårgårda kommuns invånare kommer olika medborgarundersökningar att användas: droganeundersökningarna (bland ungdomar), trygghetsundersökning, hälsa på lika villkor, polisens brottsstatistik samt andra mätmetoder som beskriver hälsa. Undersökningarna kommer främst användas för att följa utvecklingen av kommuninvånarnas hälsa och inte som utvärderingsmetod för folkhälsoarbetet. De olika medborgarundersökningarna genomförs inte varje år och inte heller med samma intervall. Detta gör att alla indikatorer inte kan följas upp varje år.

9 Utvärdering och revidering

Efter avslutad strategiperiod ska en utvärdering göras till exempel genom ett välfärdsbokslut. Indikatorerna för strategi ska utgöra grunden för välfärdsbokslutet. I utvärderingen ska det också framkomma vad som har gjorts och inte gjorts utifrån uppsatta mål.

Utvärderingen ska utgöra underlag för revidering av strategin och/eller för framtagandet av ny strategisk plan för folkhälsoarbete i Vårgårda kommun.

10 Målmatrix

Område	Mål	Delmål	Indikator	Uppföljning	Ansvarigt utskott eller nämnd
Barn och ungas uppväxtvillkor	att alla barn och ungdomar i Vårgårda kommun har en trygg och god uppväxt som lägger grunden för en god fysisk, psykisk och social hälsa	<ul style="list-style-type: none"> • Erbjuda föräldrastöd till alla föräldrar med barn i åldrarna 0-18 år • Eleverna ska ha en säker och trygg skolmiljö • Stöd till barn och unga som bevittnar/ utsätts för våld och/eller som växer upp i ohälsosamma miljöer • Barn- och ungdomar erbjuds en innehållsrik och meningsfull fritid i miljöer som präglas av alkohol- och drogfrihet, trygghet, sunda värderingar och goda förebilder 	<ul style="list-style-type: none"> • Andelen behöriga till gymnasiet • Barnfattigdomsindex • Skoltrivsel 	Skolverket Rädda Barnen SKL	Utskottet för lärande och omsorg Allmänna utskottet
Alkohol, narkotika, doping och tobak (ANDT)	att minska bruk av tobak och alkohol, ett samhälle fritt från narkotika och doping	<ul style="list-style-type: none"> • Stärka föreningslivet som ett alkohol, narkotika, doping och tobaksfritt alternativ. • Försvåra och förhindra konsumtionen av ANDT bland barn och ungdomar. • Öka kunskapen om ANDT risker och skador • Utveckla tillsynen av servering och försäljning av alkohol så att restaurangerna bedriver en ansvarsfull alkoholserving 	<ul style="list-style-type: none"> • Andelen ungdomar som är alkohol- och/eller tobakskonsumenter • Andelen ungdomar som någon gång använt narkotika • Andelen ungdomars som blir bjudna på alkohol av sina föräldrar • Riskfyllda alkoholvanor bland vuxna 	Drogvaneundersökning Hälsa på lika villkor	Myndighetsnämnden lärande och omsorg Myndighetsnämnden Bygg och miljö Utskottet för lärande och omsorg Allmänna utskottet

Hälsofrämjande levnadsvanor	att invånarna har goda kunskaper om sambandet mellan kost, fysikaktivitet och hälsa och erbjuds stödjande miljöer för hälsosamma val	<ul style="list-style-type: none"> • Verka för att barn och ungdomar har regelbunden fysisk aktivitet i förskolan, i skolan och på fritiden • Öka kunskaperna om goda matvanors betydelse. • Minska andelen barn och vuxna med en stillasittande livsstil. 	<ul style="list-style-type: none"> • Andelen kariesfria 6- och 12-åringar • Simkunnighet i årskurs 6 • Andelen som är fysiskt aktiva mer än 30 min. per dag • Andelen med goda kostvanor (frukt och grönt) 	Folktandvården Idrottslärarna Hälsa på lika villkor	Utskottet för lärande och omsorg Samhällsbyggnadsutskottet Allmänna utskottet
Delaktighet och inflytande	att stärka invånarnas möjlighet och vilja till delaktighet och inflytande	<ul style="list-style-type: none"> • Fler tillfällen för möten mellan barn, ungdomar och beslutsfattare • Ta tillvara på befintliga mötesplatser och skapa nya där medborgare kan möta politiker och tjänstemän • Utveckla metoder och strategier för medborgardialog 	<ul style="list-style-type: none"> • Valdeltagande • Andelen förstagångsväljare • Elevers inflytande i skolan 	Valstatistik SKL	Allmänna utskottet Utskottet för lärande och omsorg Samhällsbyggnadsutskottet
Säkerhet och trygghet	att Vårgårda kommun är och upplevs vara säker och trygg	<ul style="list-style-type: none"> • Öka antalet vuxna i det offentliga rummet, på kvällar och helger. • Engagera näringsliv, föreningar och enskilda i det brottsförebyggande arbetet. • Alla ska uppleva trygghet hemma och i det offentliga rummet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Avstått aktiviteter på grund av otrygghet • Problem med trafiken i närområdet • Kostnaden för klotter och skadegörelse • Antalet anmälda brott 	Trygghetsundersökning Kommunens egen statistik Lokal brottsstatistik	Samhällsbyggnadsutskottet Utskottet för lärande och omsorg Allmänna utskottet